

Fehér Béla

KossuthkifliMagvető Kiadó
Budapest, 2012

Vass Norbert

**MAGYAR MAGYARNAK FARKASA,
AVAGY A HALLÉ ÖRÖKKÉ ROTYOG**

Akik a biztonságérzet illúziójával rigoróz elméletekbe kapaszkodnak, a majrévasként markolt teóriák miatt néha fontos faktorról, az olvasás örömről mondanak le. Van úgy, hogy épp tolluk takarja előlük az elemzendő írást. Holott egy könyvnek, hogy mélyre érjen, hogy élvezet legyen falni, nem kell csiricsaré trendeknek hajbókolnia. Az olvasó a szereplők szava járását egyszer csak mindennapi fordulatai között hallja viszont, az utcán sétálgatva fel-felkacag, aztán a pontos idézetet kikeresi a telekönyvjelzőzött kötetből és félhangosan maga elé dünyög egy-egy frappáns részt. Nos, ezek mind árulkodó jelek. Sőt akkor válik csak igazán intimmé a viszony, amikor azon kapja magát valaki, hogy aktuális olvasmányát baráti körében bizalmasan csak „a Kiffel”-ként emlegeti. Mindez egyértelmű tünete annak, ha egy szöveg stílusával vesz le a lábáról. A megmunkált, pörgős párbeszédrészek mögé az alkotói műgond mellett ilyenkor óhatatlanul írói somolygást is képzel a befogadó, és fogyasztói jókedve a készítői kedéllyel koccint. Így jártam én a Kiffellel...

Fehér Béla *Kossuthkifli* című regényében tehát a nyelvezet ragadott elsőnek magával. A proto-argóból, pszeudo-tájnyelvekből, herzig anakronizmusokból, németes-franciás szójövénnyekből, no meg jó adag, a mai használatból kikopott kifejezésből gyúrt hang. Fehér ezzel az alighanem ilyenformán sosem létezett, mégis ropogant erős, változatos,

koherens és végig mederben tartott modorral egyedi atmoszférát teremt a regénynek. Véleményem szerint ugyancsak a nyelvben gyökerезik, hogy a *Kossuthkifli* olvasható egyrészt szikrázó paródiaként, de történelmi regényként is tökéletesen működik. Eltalált nyelvezete elhiteti velünk, hogy a narrációban jelzett időben, vagyis 1849 májusában járunk, de művi, csinált volta okán azt is megengedi, hogy az olvasó elemelkedjen ettől a dátumtól. A könyv így túllép az alcímében is megadott hazafias kalandregény határain, és időtlen magyarság-groteszkké alakul. A fanyalgók persze találnak majd kivetnivalót. Biztosan volt már és lesz is olyan, akit kidobott ez a nyakatekert nyelvhasználat, aki fáradt, lusta volt menni vele. Bár szerintem megérte a könyv elején megfontoltabban haladni – szövegkörnyezetből silabizálni, vagy egy-egy jelentés után akár szótárral is nyomozni –, hogy idővel, amint beleolvassuk magunkat, veszteség nélkül magasabb fokozatra kapcsolhassunk.

Jegyzeteim a tanúi, hogy ez hozzátétőleg addigra következett el, mire megismertem a történet szereplőit, és a cselekmény fő szálát adó utazás/hajsza is kezdetét vette. A harangzúgástól harangzúgásig – az első mondatban a pozsonyi Szent Márton-székesegyház, a regény végén a debreceni Nagytemplom tornya kondul – tartó történet ugyanis egy álcázott postajarat és egy sötét szándékú halottas hintó körülményes és mulatságos útját beszéli el, „[á]t a vérpatakos országon, begőzölt hunok és úrrá kiáltott parasztok között”. A feleslegesen vakmerő kaland kiöltöje a szerelmi légyotton rajtakapott Schwappach őrnagy. A körszákkalas katona rejtjelezett kémjelentésnek véli ugyanis a pozsonyi Vödrics Demeter „cukkerbakkernak” érkezett megrendelést. Majd – mert maga kíván utánajárni, mi a való – felajánlja, hogy személyesen szállítja Debrecenbe a hirtelenjében apósjelöltjévé avanzsáló sütőmester gondosan csomagolt „beugliját”. Mellé azért – elvégre nehéz idők járnak – a családi kasszáat is magához veszi. S – bár kezdetben derekasan tiltakozik – a forrófejű, Kossuth-hívő katonatiszt útítársakra is szert tesz menyasszonya, a bávataag-naiv Vödrics Estilla kisasszony, őzbő Thalvizser Karola grófnő, a „dombos hátú vénlány”, illetve Batykó, a félig evilági, habókos hajtó személyében. Amint kiderül, hogy a Schwappach-széf üres, az egyetlen leányát kidobó cukrász haragján meg felülkerekedik a büntudat, a beugli-jarat üldözőket is kap. A második kocsin az idősebb Schwappach, az elvtelen besúgó, Vödrics cukrász, illetve Dalfalvi Matyiő, a franciás eleganciájú temetkezési vállalkozó – mellékállásban „faszívű spitzelhund” – indul Debrecennek.

A válogatott, kényszerűen kis térbe szorult kompánia a látszólag véletlenszerű, ám valójában átgondolt koncepciót követő epizódok során martalócokkal és zárándokokkal, szerzetesekkel és katonaszökevényekkel, kossuthistákkal és császárpártiakkal találkozik. Többnyire olyanokkal, akik csak túlélni szeretnék a szabadságharc szűk és hosszú éveit. „A népet nem érdekli, ki uralkodik felette” – mondja Schwappach tanácsos a titkosszolga cinizmusával. „A nép azt akarja, hogy békén hagyják, ne vigyék kísértésbe, de legyen meg a mindennapi kenyere.” A sztoikus beletörődés legsarkosabb példáját egy sokat látott öreg révész mutatja a regényben. Hagyja, hogy megkötözzék, és azt is szó nélkül tűri, hogy kioldozzák. Szabadulva egyből a végig gőzölgő üsthöz lép, mintha csak azt üzenné: rendszerek jönnek és mennek, a hallé viszont örökké rotyog.

Fehér egész közelről, mondhatni kézi kamerával rögzíti történetét. Ágyuk csak a horizonton túl dörögnek, torkolattűz alig festi az eget, a csapatmozgásokról csak bizonytalan információk jutnak el az utasokhoz. Érződik azonban káposztagőz és honfibu, a sár tart, tapad, mint ahogy az állhatatos szoldát sem enged a negyvennyolcból. A sűrűjében vagyunk. S megértjük hamar, hogy egyrészt valóban a beugliról szól a mese, másrészt – ahogy a süteményszállítás is ürügy csupán az áradó anekdoták egybegyűrására – az ódon máz alatt nagyon is mai füllungot találunk. A gyors vágásokkal dolgozó, zömmel premier plánokat használó, filmszerű kalandregény frappáns, pörgős párbeszédekkel, nehézkes enumerációk, súlyos nagyotálók nélkül rajzol ki pontos társadalom-mintázatot, s ad egyszersmind precíz diagnózist a magyarság akkori és mostani állapotáról. Kossuth-bankó és Ferdinánd-dukát: ahelyett, hogy összefogna, marja, gyilkolja egymást, „magyar magyarnak farkasa”.

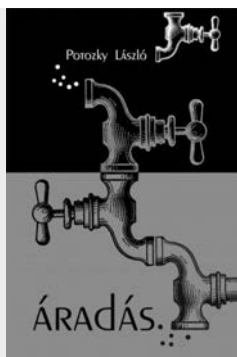
A regény szerint nemigen változtak az elnyomók motivációi sem: az egyik legmókásabb-legfájóbb jelenetben egy portyázó orosz tiszt – száz évvel későbbi utódainak karóra-éhségét előlegezve – ingaórákat rekvirál. Fehér mesterien montíroz ott is, ahol a Miklós cár megindulására reagáló érsekújvári főbíró szónoklatába az ismert Nagy Imre-rádióbeszéd fordulatait keveri. Sőt a *Kossuthkifli*ből világossá válik: a besúgásnak is csak a módszerei módosulnak. Lefüggönyözött fekete Volgák helyett halottas hintón jár a könyvben a titkosszolgálat, „T-lakásai” temetkezési vállalkozások, híreit távirók és faxok helyett postagalambok továbbítják. A kiképzett szárnyasoknál épp csak annyival hatékonyabban a kartotékokban lefűzött jegyzőkönyvek, hogy utóbbiakat ritkán

kapkodják le az égről az erdőben kószáló, galamblevesért bolonduló óriások. Mert a hűvös spionlogikát a regényben felülírja olykor az emberek babonaságaiban gyökerező népi fantasy.

Hiába nyugtatják magukat azzal a hősök, hogy „(l)óeszű babonások találmanya minden zörgő kadáver, suhanó füstalak, falban sóhajtó szorult lélek”, a *Kossuthkifli* világát népmesei misztikum is bolondítja. Lázálmós lidércek adnak tanácsot, kísértetek kotyognak ki titkokat. Ha befuccsolt a korszak GPS-ével szolgáló galambposta, akkor csak a táltos-halottlátó képesség segíthet, a megéhezett utasok korgó gyomorát pedig terülj-asztalka lakatja jól. Fehér ugyanis nem mulasztja el, hogy a szekérút mentén a kor gasztronómiai topográfiáját is felrajzolja. Közel van egymáshoz gyomor és szív. Hogy mást ne mondjak, Vödrics messze földön híres beuglijának receptjét egy rosszéletű tündér súgja szerelmi révületében a későbbi cukkerbakker fülébe.

Filmszerűségről eddig is értekeztem, végezetül egy konkrétabb és tán meglepőbb hasonlaltal toldanám meg e gondolatot, amennyiben egy korai Tarantino-mozihoz bátorodom hasonlítani Fehér Béla könyvét. A hollywoodi fenegyerek filmográfiájában is fontos motívum ugyanis a bosszúszomj – itt a Schwappachok közti viszony meghatározója –, a feszes dramaturgiát a rendező is szívesen bontja meg flashback-töredékek történetbe ékelésével – a regényben a napóleoni háború poklába utazunk vissza, hogy megismerjük Vödrics és Elepi Kőszál barátságának történetét, egyebekről a holtak üzennek. Tarantino szereplői is gyakran halnak hasonlóan dicstelen és hirtelen halált, mint Schwappach-papa és gyermeke, akik úgy röpítenek golyót egymás agyvelejébe, hogy arra sincs tán idejük, hogy rendesen felismerjék egymást. Akárcsak Tarantino, Fehér is felvillant pár legendás alakot, akik filmes nyelven szólva „cameóznak” a szövegben. Lúdas Matyi és János vitéz jelenik meg egy-egy pillanatra, szóba kerül Petőfi, a köszívű ember és Jókai, s persze feltűnik egy Görbekerti-sarj is. Az sem elhanyagolható, hogy a Tarantino-hősökhöz hasonlóan a *Kossuthkifli* karakterei is géppuskaszavú, szellemes, csípős nyelvű replikakirályok. Nem túl bonyolult, annál szórakoztatóbb figurák. Schwappach őrnagy közönséges katona, gyanakvó, hirtelen-tettű, céltudatos csinovnyik. Édesapja, az információ-hívő, rafinált tanácsos a racionalitás és a bosszú embere, a grófnő megkeseredett arisztokrata, Estilla semmi kis nyafka, Vödrics meg lányáért aggódó atya. Egyikük sem sokkal több. Sorsukat szoros dramaturgia húzza egybe, de többet ezen alapvonásoknál nemigen tudunk meg róluk.

„A regénykönyv segít az időt pergetni” – hangzik el Karola grófnő szájából. A *Kossuthkifli* pedig az idő „visszapergetésének” módszerével mutat rá annak voltaképpeni változatlanságára. Fehér Béla regénye nem dorgál, nem ítélkezik, végképp nem fröcsög. Helyette mellénk kuporodik és mesél nekünk. Főleg magunkról. Ha kifogyott a történetből, ölelésre tárja karját, és bátorítón ránk mosolyog. Szóval a *Kossuthkifli* olyan, mint az alakját formázó ajakgörbület: víg kedélyű, jóízű és finom.

Potozky László

Áradás

Erdélyi Híradó Kiadó
– Előretolt Helyőrség
Szépirodalmi Páholy
Kolozsvár, 2011

Falvai Máttyás

A SZÁMKIVETETTEK HANGJA

Potozky László első könyve, az *Áradás* című novelláskötet kétségtől erős prózaírói kezdés. Esetében nem pusztán kritikaírói frázis, ha a kiindulópontot a „fiatal kora ellenére” kezdetű fordulat jelenti. Komoly szerkesztői munkáról tanúskodik egyrészt a szelekció szigorúsága, másrészt a kötetkompozíció és a nagy gonddal megformált szövegiség. Az 1988-as, csíkszeredai születésű szerző szépen megmunkált, klasszikus, kimondottan novellisztikus felfogású elbeszélésekkel jelentkezett. A novella műfaji határait kitöltő, lehetőségeit messzemenőkéig kihasználó, veretes történetek ezek. Az írások jól szerkesztettségét igényes nyelvhasználat erősíti, melyet izgalmas tájszavak, szokatlan ízek is fűszereznek. Különös módon éppen jól formáltsága, kerekégre törekvése,

szabálykövetése teszi kissé anakronisztikus hatásúvá novelláit. Olyan érzésünk van, mintha a szerző az utóbbi negyven év irodalmáról tudomást sem venne. Ez természetesen korántsem baj, de ilyen tekintetben mindenképpen kiválik a kortárs fiatal prózaírói tendenciákból. Olvasmányosságához hozzájárul az is, hogy következetesen nagy fontosságot tulajdonít a történet erejének, a kidolgozott karakterábrázolásnak, a feszes dramaturgiának, a feszültség- és hatáskeltés igényének, és gyakorta szolgál megindító katarzissal is. Sokszor nyersességében rejlik szövegeinek ereje. Brutális konfrontációk, drámai helyzetek és hangsúlyosan érzéki ábrázolásmód jellemzi, a szó nem erotikus értelmében. És ha mindez nem lenne elég, külön erényként kell kiemelnünk, hogy írói világa, stílusa és nyelve a kötetben belül egységes hatást mutat, amiben tapasztalható némi koravén érettség. Összefoglalva tehát: az *Áradás* magasan meghaladja az átlagos első kötetek színvonalát.

Van azonban egy pont, ahol mégiscsak tetten érhető a szövegek, még inkább az írói attitűd kiforratlansága. Potozky minden írásában túlságosan is biztosra akar menni, mintha nem bízna az olvasóban, vagy nem bízna kellőképpen szövegeinek hatásosságában, nem bízna abban a felismerésben, hogy az egyszerűség is erő. Novelláiban kimondottan markáns a szocio-vonal, leggyakoribb hősei a számkivetettek, a lecsúszottak, a nyomorultak, a háborútól sanyargatottak, a periférián élők. Fejlett empátiája nemcsak nagyszerű emberi tulajdonság, hanem egyben elengedhetetlen prózaírói erény is, különösen, ha kisrealista szerzőről beszélünk. De a szélsőséges novellatárgyak iránti vonzalmából egyszersmind az is kiderül az olvasó számára, hogy Potozky nem elégszik meg az akár csak közepes súlyú témákkal. Valahol mindig sokkolni, konfrontálódni akar, tükröt tartani, akár túlzó vehemenciával is. Tökéletes példák erre háborús témájú novellái (*Elkészt virágok*, *Családtérápia*, *Vendégszeretet*, *Galambok őre*). Olyan szélsőséges tárgykontextusba dolgoz fel ezekben az írásokban, amelyről közvetlen tapasztalata életkorából és lakhelyéből adódóan nem lehet, ezért – bár elvileg akár működhethetnének is – végig papírizűek maradnak a szövegek, mintha csak olvasmányélmények kreatív továbbgondolásai lennének. Fantáziájára (mely kétségtől igen gazdag) és beleérző-képességére hagyatkozik ahelyett, hogy saját valós tapasztalataiból indulna ki, hogy átélte és ezáltal átélhetővé tett mozzanatokból építkezne. Lehet azzal vitatkozni, hogy érdemes-e firtatni a szerző életkorát, és hogy ténylegesen átélhetett-e háborús helyzetet, a referencialitás elvárásait mellőző olvasat ellen dolgozik azonban, hogy a hátsó borítón szerepel Potozky László